

Едуард ПЕТРОВСЬКИЙ

кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії, політології, психології та права, Одеська державна академія будівництва та архітектури, вул. Дідріхсона, 4, м. Одеса, Україна, індекс 65029 (petrovskij_ed@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9674-2188>

Максим РУДЕНКО

аспірант кафедри історії України та спеціальних історичних дисциплін, факультету історії та філософії, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, вул. Університетська, 12, м. Одеса, Україна, індекс 65001 (SvetkaO_89@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-3820-2162>

Бібліографічний опис статті: Петровський, Е., & Руденко, М. (2025). Створення та кадровий склад Одеської губернської прокуратури (1922–1924 рр.). *Українські історичні студії*, 18 (60). 112–123. doi: <https://doi.org/10.24919/3083-6158.18/60.13> [in Ukrainian].

СТВОРЕННЯ ТА КАДРОВИЙ СКЛАД ОДЕСЬКОЇ ГУБЕРНСЬКОЇ ПРОКУРАТУРИ (1922–1924 РР.)

Анотація. *Мета дослідження* – проаналізувати процес створення Одеської губернської прокуратури та перші роки її діяльності (1922–1924). Дослідити кадровий склад прокурорського комплексу в Одеській губернії та особливості його формування. З'ясувати місце прокуратури в системі радянських державних органів. В основу **методології дослідження** покладено принципи історизму, об'єктивності, комплексності та системності. Для досягнення мети використано порівняльно-історичний та проблемно-хронологічний методи. Архівні документи досліджувалися на основі використання методів джерелознавства та герменевтичного аналізу. **Наукова новизна** полягає у вивченні значної кількості архівних джерел, на основі яких вдалося реконструювати історичний процес створення Одеської губернської прокуратури, виявити переважний склад її працівників у досліджуваній період, простежити кадрові переміщення та організаційні проблеми на етапі створення цього органу. **Висновки.** Остаточне укріплення при владі та перехід до нової економічної політики змусив більшовиків повернутися до ідеї створення єдиної державної прокуратури як органу загального нагляду за дотриманням законності в діяльності судових і правоохоронних органів та установ виконання покарань, а також підтримання державного обвинувачення в судах. Посилення ролі цивільно-правових відносин, кодифікація законодавства, реформування судової системи стали головними чинниками утворення прокуратури як одного з органів державного механізму. Посилення тоталітарних тенденцій та всеохопного контролю комуністичної партії зробили декларативними значну частину функцій цього органу. Історія створення та перші роки функціонування Одеської губернської прокуратури підтверджують загальнодержавні тенденції. Типовими проблемами, з якими зіткнувся прокурорський корпус в 1922–1924 рр., стали: відсутність злагодженості в організації нагляду за органами дізнання, слідством та організацією обвинувачення, постійні кадрові переміщення на фоні хронічного дефіциту кваліфікованих працівників, організаційні проблеми, нестача необхідних для роботи законодавчих рішень та складна комунікація з іншими державними органами.

Ключові слова: прокуратура, Одеська губернія, І. Завадський, В. Чернявський, губком КП(б)У.

Eduard PETROVSKY

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor at the Department of Philosophy, Political Science, Psychology and Law, Odesa State Academy of Civil Engineering and Architecture, 4, Didrikhson Str., Odesa, Ukraine, postal code 65029 (petrovskij_ed@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9674-2188>

Maksim RUDENKO

Postgraduate Student at the Department of History of Ukraine and Special Historical Disciplines, Faculty of History and Philosophy, Odesa I.I. Mechnikov National University, 12, Universytetska Str., Odesa, Ukraine, postal code 65001 (SvetkaO_89@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-3820-2162>

To cite this article: Petrovsky, E., & Rudenko, M. (2025). Stvorennia ta kadrovyi sklad Odeskoi hubernskoi prokuratury (1922 – 1924 rr.). [Creation and staffing of the Odessa Provincial Prosecutor's Office (1922 – 1924)]. *Ukrainski istorychni studii – Ukrainian Historical Studies*, 18 (60). 112–123. doi: <https://doi.org/10.24919/3083-6158.18/60.13> [in Ukrainian].

CREATION AND STAFFING OF THE ODESSA PROVINCIAL PROSECUTOR'S OFFICE (1922–1924)

Summary. *The aim of the study* is to analyse the process of establishing the Odessa Provincial Prosecutor's Office and its first years of operation (1922–1924). To investigate the personnel structure of the prosecutor's office in the Odessa Province and the peculiarities of its formation. To determine the place of the prosecutor's office in the system of Soviet state bodies. **The methodology** of the study is based on the principles of historicism, objectivity, comprehensiveness, and systematicity. To achieve the goal, comparative-historical and problem-chronological methods were used. Archival documents were studied using source studies and hermeneutic analysis methods. **The scientific novelty** lies in the study of a significant number of archival sources, on the basis of which it was possible to reconstruct the historical process of the creation of the Odessa Provincial Prosecutor's Office, identify the predominant composition of its employees during the period under study, and trace personnel changes and organisational problems at the stage of the creation of this body. **Conclusions.** The final consolidation of power and the transition to a new economic policy forced the Bolsheviks to return to the idea of creating a single state prosecutor's office as a body for general supervision of compliance with the law in the activities of judicial and law enforcement agencies and penal institutions, as well as for maintaining state prosecution in courts. The strengthening of the role of civil law relations, the codification of legislation, and the reform of the judicial system became the main factors in the creation of the prosecutor's office as one of the organs of the state mechanism. The strengthening of totalitarian tendencies and the comprehensive control of the Communist Party made a significant part of the functions of this body declarative. The history of the creation and the first years of operation of the Odessa Provincial Prosecutor's Office confirm the nationwide trends. Typical problems encountered by the prosecutor's office in 1922–1924 included: lack of coordination in the supervision of investigative bodies, investigations and the prosecution service, constant staff changes against a backdrop of a chronic shortage of qualified personnel, organisational problems, a lack of the legislative decisions necessary for their work, and difficult communication with other state bodies.

Key words: prosecutor's office, Odessa province, I. Zavadsky, V. Chernyavsky, provincial committee of the Communist Party of Ukraine (Bolsheviks).

Постановка проблеми. Історія органів прокуратури бере свій початок на українських землях ще з XVIII ст. Будучи ланкою конкретної державно-правової системи, процес їх еволюції був складний і довготривалий та відповідав закономірностям розвитку держав, які володіли українськими землями. Однак після подій періоду національно-визвольних змагань 1917–1920 рр. й остаточного приходу до влади більшовиків починається наступний етап її існування, що визначає нові параметри в організаційній структурі, правовому забезпеченні, кардинальні зміни сутнісних характеристик діяльності та цілковито іншого місця в суспільній ієрархії. Упродовж усіх десятиліть радянського періоду інститут прокуратури зазнавав суттєвого впливу державного ладу й був похідним від нього. На першому етапі 1922–1933 рр. відбулося утворення прокуратури УСРР як складника ланки державного апарату республіки

(Кравчук, 2010). Головним чином саме в перші кілька років закладалися алгоритми роботи інституту прокуратури, формувалися механізми взаємодії з іншими державними органами та основа кадрового складу. Прокуратура була долучена до тотального нагляду за всіма сферами життя суспільства, забезпечивши поряд з іншими державними органами формування в країні тоталітарного ладу.

Аналіз досліджень. Історіографія вивчення теми є досить широкою і різноманітною, нараховує десятки книг, монографій та наукових статей. У працях радянського періоду діяльність прокуратури оцінювалася лише позитивно. Переважно дослідники подавали загальні тенденції розвитку прокуратури, робили спроби представити періодизацію її існування. У кількох десятках наявних праць питання організації діяльності прокуратури УСРР висвітлювалися здебільшого фрагментарно та мали заідеологізований характер. Процес виникнення та перші роки діяльності прокуратури УСРР були предметом дисертаційного дослідження Д. Яковенка. Серед інших дослідників потрібно виділити Б. Бабія, Ф. Глуха, В. Куріцина, Г. Мурашина. Регіональні аспекти цієї проблеми фактично залишались осторонь інтересів дослідників або ж згадувались дуже побіжно.

Після 1991 р. кількість праць, у яких висвітлювався процес появи і розвитку прокуратури в перші десятиліття існування радянської влади, суттєво збільшилась. Більшість авторів стверджувала про свій неупереджений підхід до висвітлення питань, пов'язаних з діяльністю органів прокуратури, однак далеко не всім вдавалось вирватися з лона надбань радянської історіографії і витримати високу наукову планку своїх досліджень. Серед найбільш знаних спеціалістів із цієї проблематики, чий дослідження опубліковані в монографіях, підручниках, енциклопедичних виданнях, матеріалах конференцій та на сторінках фахових журналів, потрібно виділити: І. Усенка, Д. Тихоненкова, Л. Давиденка, П. Шумського, О. Ярмиша, О. Михайленка, В. Сухоноса (Сухонос, 2008), В. Кравчука (Кравчук, 2010), Г. Мамедова, В. Сливенка (Сливенко, 2016). Серед захищених дисертаційних досліджень виділимо роботу В. Мурзи (Мурза, 2003).

Мета дослідження. Зауважимо, що предметом спеціального дослідження заснування, перших років діяльності та кадрового складу Одеської прокуратури ще не ставали. Україн важливо заповнити цю прогалину в історіографічному полі, щоб мати повне уявлення про закладені в основі її діяльності алгоритми, зрозуміти закономірності формування кадрового складу, різних аспектів взаємодії з іншими державними органами й можливості контролю за діяльністю насамперед органів ДПУ.

Виклад основного матеріалу. Створення органів прокуратури на підконтрольних радянській владі територіях стало можливим лише після закінчення основної фази збройного протистояння, ліквідації політики «воєнного комунізму» й оголошення переходу до нової економічної політики. У січні 1922 р. в Харкові відбувся перший Всеукраїнський з'їзд працівників юстиції, який затвердив низку важливих рішень, зокрема й про розробку проєкту положення про прокурорський нагляд. Колегія НКЮ затвердила постанову «Про запровадження інституту прокуратури на Україні» від 20 лютого 1922 р., у якій визначила порядок створення комісії з розробки проєкту, тези якого мали подати на засідання 22 лютого 1922 р.

Питання про кандидатів на посади прокурорів у центральному апараті й на місцях було розглянуто колегією НКЮ 14 березня 1922 р. Тоді ж затвердили штат з 12 губернських прокурорів відповідно до адміністративно-територіального поділу УСРР та визначили їхні посадові обов'язки. Саме губернський прокурор мав стати основною фігурою в регіоні. Кількість його помічників залежала від розміру, економічного значення губернії та її центру. Раднарком УСРР 26 вересня 1922 р. затвердив штати прокуратури республіки на місцях. Вони передбачали посади 12 губернських прокурорів, 77 їх помічників по губернському центру (від 5 до 8 в кожному) та 88 помічників у повітах (на прокурорських дільницях). 21 жовтня 1922 р. ВУЦВК розформував своєю постановою Миколаївську, Кременчуцьку, Запорізьку губернії (Мурза, 2003, с. 69).

Призначення губпрокурора в Одеській губернії вперше обговорили на засіданні бюро Одеського губкому КП(б)У (прот. № 7), яке відбулося 18 квітня 1922 р. Дійшли згоди визначи-

тися з кандидатурою і представити її для затвердження на наступному засіданні (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 1, спр. 376, арк. 201). Уже 2 червня рішенням бюро Одеського губкому КП(б)У завідувачем губвідділу юстиції призначили І. Завадського (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 1, спр. 376, арк. 275).

Після тривалих дискусій та обговорень 28 червня 1922 р. на території УСРР було утворено інститут прокуратури відповідно до постанови ВУЦВК про затвердження «Положення про прокурорський нагляд». Зауважимо, що більшовики намагалися копіювати і поширювати на всі підконтрольні території утворену ними в центрі модель державних органів та владних інституцій. Створення органів прокуратури та визначення їх функцій також мало подібний сценарій. Так, на посаді прокурора республіки мав перебувати народний комісар юстиції. У його безпосередньому підпорядкуванні в кожній губернії та області мав бути прокурор, якого призначав прокурор республіки. При губернських прокурорах передбачалися призначені та відкликані прокурором республіки за поданням прокурора відповідної губернії або області помічники прокурора. Прокурор мав здійснювати надані йому права як особисто, так і через своїх помічників. Прокурори мали право вимагати від усіх адміністративних закладів у губернії та їх посадових осіб необхідні відомості та матеріали, але органи ДПУ, вважаючи ту чи іншу справу особливо таємною, мали право вимагати, щоб ознайомлення зі справою відбувалося безпосередньо самим прокурором (Положение о прокурорском надзоре, 1922, с. 810–813).

Наприкінці липня 1922 р. в Одесі відбулося зібрання працівників юстиції. Завідувач Одеського губвідділу юстиції І. Завадський повідомив працівникам про підсумки наради загуб'юстів, яка проходила в Харкові та була присвячена обговоренню питання про введення в Україні прокуратури та адвокатури. Він зазначив, що в Одеській губернії прокуратура має бути введена до 15 серпня 1922 р. Вона здійснюватиме контроль над органами юстиції та адміністративними органами щодо виконання ними затверджених владою декретів. Прокурорам та їх поміщикам заборонялося сумісництво. Була заснована посада помічника прокурора по адміністративним справам для нагляду за органами дізнання (ДПУ, карний розшук та інше). Канцелярія прокурора мала називатися «камера прокурора». Одеська прокуратура повинна мати 15 помічників, з яких 3 призначалися до трибуналу, 5 – до раднарсуду, 1 – по адміністративних справах, 2 – по дорученнях та 4 помічника по повітах. Зі створенням прокуратури скасовувалася посада загуб'юста. Трибунал в адміністративно-фінансовому відношенні мав лишатися самостійним, однак ідейне керівництво покладалося на прокуратуру. Також було порушено питання щодо добору кадрів для прокуратури. Для підготовки працівників створили 3-місячні курси в Харкові, Києві та Одесі та запровадили обов'язкове стажування. Відкриття курсів мало відбутись не пізніше 15 вересня 1922 р. (Реформа советской юстиции, 1922, с. 4).

На засіданні Політбюро ЦК КП(б)У (прот. № 62), яке відбулося 19 липня 1922 р., розглядалося питання про розподіл прокурорів по губерніях, у результаті чого було затверджено пропозицію М. Скрипника про призначення прокурором Одеської губернії І. Завадського (ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 6, спр. 30, арк. 12). І хоча він мав лише середню освіту, проте бюро Одеського губкому 9 серпня 1922 р. (прот. № 32) затвердило його губпрокурором (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 3, спр. 102, арк. 12). У газеті «Вісти-Известия (Одеса)» № 806 від 13.08.1922 р. з'явилося повідомлення про призначення губпрокурором Одеської губернії загуб'юста І. Завадського, а також зауважувалось, що інститут прокуратури в Одеській губернії має бути введений не пізніше 1 вересня 1922 р. (В губюротделе, 1922, с. 4).

На засіданні оргбюро ЦК РКП(б) від 4 вересня 1922 р. ухвалили рішення під назвою «Про облік складу й діяльності прокурорів» про те, що призначення, переміщення та звільнення прокурорів повинно відбуватися з відома та затвердження ЦК РКП(б). Нарком'юст один раз на три місяці мав представляти в ЦК доповідь про роботу прокурорів, де зазначав такі позиції: оцінка народним комісаріатом юстиції роботи прокурора та його характеристика, звітні дані про роботу прокуратури, дані губерній щодо взаємин прокурорів з губвиконкомами та губкомми. Першу доповідь мали представити до 1 жовтня 1922 р. Передбачалося, що раз на місяць губком заслуховуватиме на засіданні губкому доповідь прокурора. Вона

представлялася в письмовому вигляді, копія доповіді та постанова губкому до неї направлялася до оргвідділу ЦК та Нарком'юсту. Також у листопаді в закритому листі секретаря губкому повинно зазначатися таке: коротке повідомлення про прокуратуру, випадки протесту прокурорів на постанови радянських органів, характеристика прокурора, випадки зіткнення губкому з прокурором. Такі короткі повідомлення повинні були здійснюватися в закритих листах один раз на три місяці (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 1, спр. 380, арк. 94; спр. 384, арк. 90).

Постановою ВУЦВК від 6 вересня 1922 р. «Про скасування губернських відділів юстиції (губ'юстів) та їх повітових уповноважених (повіт'юстів) і про порядок заведення прокуратури» регламентувався процес заміни одних органів на інші. Постанову опублікували 1 жовтня 1922 р. (Вісти ВУЦВК, № 220 від 1.10.1922 р., с. 8).

При призначенні помічників прокурора І. Завадському вказувалось на необхідність попереднього знайомства зі своїми помічниками (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 3, спр. 102, арк. 28). На початку вересня 1922 р. він затвердив список кандидатів на посаду помічників при губпрокуратурі, серед яких були: Гладковський (завідувач робітничо-селянської інспекції), Б. Гарін (член губревтрибуналу та колишній завгуб'юст), Тамарін (військовий працівник), Шимановський (колишній державний обвинувач при губревтрибуналі), Люшков (колишній заввідділуправ), Ткаченко (завгубнаробразом) та Лінков (військовий слідчий). Урешті, помічниками прокурора по місту були затверджені: Б. Гарін, Тамарін та Гладковський, по повітах Люшков та Т. Ткаченко. Також бюро губкому погодилося із призначенням на посади помічників прокурора Шимановського, Лінкова та Котляра. Додатково планувалося затвердити ще 4 працівників та розподілити між ними обов'язки помічників прокурора (Организация прокуратуры, 1922, арк. 4). Згодом ухвалили рішення про введення до складу прокуратури Ганжера (військова 151 полку 51 дивізії) та Борисова (колишнього члена ЕКП, який подав заяву про вступ до КПУ) (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 3, спр. 102, арк. 35).

17 вересня 1922 р. ВУЦВК видав постанову про порядок скасування губернських та повітових відділів юстиції та організації прокуратури. Воно проходило в міру фактичного введення на місцях прокурорського нагляду. На президії губернських рад народних суддів покладено організацію камер народних суддів, народних слідчих та нотаріусів, загальний нагляд за діяльністю вказаних органів, нагляд за діяльністю комісії у справах неповнолітніх правопорушників. Представникам прокуратури надано також право дорадчого голосу в засіданнях губернських та повітових економрад. Функції виправних підвідділів губ'юстів тимчасово покладені на особливо уповноважених центрального виправно-трудоного відділу (Порядок ликвидации отделов юстиции, 1922, с. 2).

Організаційна робота з призначення помічників прокурора та комплектування прокуратури затримали процес її відкриття. Фактично це відбулося лише з 1 жовтня 1922 р. Першим прокурором став Іван Абрамович Завадський. Він обіймав цю посаду до березня 1923 р. (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 1, спр. 718, арк. 10). Як і в інших губерніях, в Одесі прокуратуру розмістили в окремому будинку в центрі міста. Місцем дислокації прокуратури, імовірно, стала будівля на вул. Італійській (раніше вул. Пушкінська), 3, яка була створена архітектором Ф. Гонсіоровським та втілена в життя ще в 1870 р. Структурно прокуратура складалася з відділів відповідно до напрямів відповідальності (ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 2, спр. 2311, арк. 89, 92). Відділення очолювали помічники прокурора. Губернію поділяли на округи, за якими закріплювалися окремі помічники прокурора.

На момент створення Одеської губпрокуратури в прокурора були помічниками такі співробітники: Гладковський, Гарін, Корнєвой, Тамарін, Люшков та Ткаченко, які прибули до губпрокуратури 3 листопада 1922 р. та приступили до виконання своїх обов'язків. У той же день Т. Ткаченко був призначений помічником прокурора по Тираспольському повіту, а Люшков по Балтському повіту (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 1, спр. 718, арк. 2).

У державному інформаційному зведенні № 63 від 5 жовтня 1922 р. вказувалось, що з 1 жовтня 1922 р. відділ юстиції розформований та запроваджена прокуратура у складі прокурора та 12 помічників для роботи по всій губернії (ДАОО, ф. 3, оп. 1, спр. 393, арк. 303 зв.).

Після початку роботи Одеської губпрокуратури 1 жовтня 1922 р. її компетенція поширювалась на низку округів: 15 жовтня 1922 р. відкрита камера в Балтській окрузі; 21 листопада 1922 р. в Миколаївській окрузі; 9 січня 1923 р. в Єлисаветградській окрузі; 17 січня 1923 р. в Первомайській окрузі та 26 квітня 1923 р. в Херсонській окрузі. У прокуратурах вказаних округів забезпечення законодавчими матеріалами, розпорядженнями ДПУ, а також засобами для відрядження співробітників та на господарчі потреби перебувало в незадовільному стані (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 1, спр. 718, арк.15; спр. 599, арк. 1). Одеська окружна прокуратура почала свою роботу 4 жовтня 1922 р., також функціонувала Тираспільська прокуратура з 24 жовтня 1922 р., але згодом була об'єднана з Одеською (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 1, спр. 599, арк. 13). Варто зауважити, що штати місцевих органів прокуратури визначалися мінімально, у явно недостатній для забезпечення потреб кількості посад унаслідок обмеженого фінансування. Та й наявні штатні одиниці заповнити спершу було дуже складно через добір кадрів, які б відповідали висунутим вимогам. З одного боку, вимагалось партійне минуле, заслуги перед більшовизмом та відповідний авторитет, а з іншого – знання юриспруденції на необхідному професійному рівні.

24 жовтня 1922 р. в Одеській прокуратурі створили відділення адміністративного нагляду. Воно мало наглядати за законністю дій органів влади, господарчих закладів, громадських та приватних органів, а також приватних осіб та брати участь у засіданнях адміністративних місць у справах, які вимагали надання висновків про застосування закону (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 1, спр. 599, арк. 6).

Окрім адміністративного нагляду, відбулися перші кроки в започаткуванні нагляду за органами дізнання. У цьому напрямі прокуратура взялася за викорінення кримінального елементу з органів дізнання. Насамперед це стосувалося карного розшуку. У його діяльності вбачалися систематичні недоліки в роботі, зокрема: максимальна наявність кримінального елементу; проведення дізнання незаконними способами, застосовувалися погрози та насилля; зберігання речових доказів відбувалося без їх обліку та гарантування збереженості. Органи ДПУ щодо цього характеризувалися дещо краще. Щоб підняти на достатній рівень роботу органів дізнання, прокуратура постійно наголошувала на виконанні вимог кримінально-процесуального кодексу. Однак, якщо стосовно співробітників карного розшуку та міліції прокуратурою могли вживатися заходи щодо притягнення їх до кримінальної відповідальності, то такі заходи не мали успіху стосовно співробітників ДПУ. Вони за будь-яку ціну прагнули зберегти закритість і замкнутість у своїй діяльності та ті способи ведення справ, які закріпилися на практиці ще з часів «воєнного комунізму». У зв'язку з недостатнім забезпеченням прокуратури документацією щодо взаємодії з органами ДПУ на місцях, останні проявляли у своїй діяльності повну незалежність, з огляду на що часто фіксувалися факти порушення низки статей КПК (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 1, спр. 599, арк. 17).

Одним із перших напрямів у роботі прокуратури стало започаткування нагляду за слідством та організацією обвинувачення. Ці функції покладалися на 2ге відділення Одеської губпрокуратури. Одразу після введення інституту прокурорського нагляду за губревтрибуналом та губнарсудом, а також в Одеському повіті було закріплено по одному помічнику прокурора. До них були відряджені по одному обвинувачу від колишньої колегії трибуналу та раднарсуду. У 1922–1923 рр. при 12 особливих слідчих по трибуналу та 8 народних слідчих по раднарсуду та Одеському повіті, а також у зв'язку з великою кількістю справ для розгляду в ревтрибуналі та особливій сесії нагляд за слідством не міг виконуватися правильно та ефективно. У таких умовах усе зводилося до того, що помічники прокурора давали свої короткі висновки по справах, які їм надходили від слідчих в порядку ст. 215 КПК. Із цими справами помічники прокурорів часто навіть не ознайомлювались, обмежуючись лише обвинувальним висновком слідчого. Траплялися випадки, коли прокурор трибуналу не завжди міг бути присутнім на засіданнях, через що засідання відкладали та переносили, оскільки нікому було підтримувати обвинувачення. Що стосується нагляду за слідчими справами трибунальної підсудності, то був заведений наглядовий реєстр кримінальних справ і паралельно з ним книга

підслідних арештантів, а самі справи, які надходили від слідчих, заносили у звичайну книгу типу «вхідний журнал». Туди ж заносили і справи, які надходили від органів дізнання, згодом їх почали заносити в окрему вхідну книгу. Вказаний реєстр вівся до середини лютого 1923 р., але у зв'язку з недостатнім канцелярським штатом та перенавантаженням губернської камери процедура записів у реєстрі та книгах припинилася (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 1, спр. 599, арк. 22–22 зв.).

Окремо варто зазначити, що дії трибунальної прокуратури з листопада 1922 р. відзначалася позитивно. Усі засідання були проведені в присутності помічників прокурорів. Не було конфліктних ситуацій між прокурорами та трибуналом, а за період з жовтня 1922 р. до січня 1923 р. було опротестовано лише 5 вироків. Касаційні скарги, які подавала сторона захисту, верховним трибуналом були залишені без змін (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 1, спр. 599, арк. 22 зв.). Згідно зі статистичними даними, з усіх кримінальних справ, які пройшли через Одеську губпрокуратуру в період з 1 липня до 1 жовтня 1923 р. найбільше вчиняли такі злочини: 1) хабарництво; 2) майнові злочини; 3) виготовлення та збут самогону; 4) контрреволюційна діяльність (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 1, спр. 599, арк. 30).

27 жовтня 1922 р. на засіданні бюро Одеського губкому КП(б)У (прот. № 18/52) розглядалось питання про призначення Б. Ідіна помічником Одеського губпрокурора. За вказаним питанням доручалося Завадському та Левіту здійснити перевірку й можливість такого призначення (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 3, спр. 102, арк. 77).

25 листопада 1922 р. помічник прокурора Гладковський був відкликаний губернським комітетом партії в його розпорядження, після чого вся організаційна та спеціальна робота по губревтрибуналу та губраднарсуду по нагляду за органами дізнання, ДПУ, місцями ув'язнення та адміністративним апаратом в Одесі та Одеському повіті повинна була виконуватись двома помічниками прокурора. У середині листопада 1922 р. в Одеській губпрокуратурі відчувався значний дефіцит кадрів. У кінці листопада 1922 р. прибули Снегов та Ідін, яких одразу допустили до тимчасового виконання обов'язків помічників прокурора по губревтрибуналу. Зі створенням Миколаївського повіту запропонували трьох кандидатів на посаду помічника прокурора в цьому повіті (Гельферих, Прокоф'єв та Фогоянець). Наказ губернського прокурора про їхній тимчасовий допуск до виконання обов'язків помічників прокурора по Миколаївському повіту було складено 28 листопада 1922 р. (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 1, спр. 718, арк. 2).

У подальшому продовжувалось комплектування особового складу Одеської прокуратури так: 9 грудня 1922 р. до Одеської губпрокуратури прибув Г. Максимович (залишений при губраднарсуді); 20 грудня 1922 р. – Д. Поздnev (залишений при губраднарсуді); 21 грудня 1922 р. – Й. Штейнбергський (залишений при губревтрибуналі); О. Сахно (призначений у Первомайськ); 27 грудня 1922 р. – А. Турін (призначений у Єлисаветград); 19 березня 1923 р. Г. Шостак призначений прокурором губсуду; 29 березня 1923 р. Ю. Москвін (залишений при губсуді). Вказані кадрові поповнення, які були влиті в Одеську прокуратуру, дали змогу до кінця квітня 1923 р. провести певні ротації в губернському центрі та повітах. Як наслідок, 31 квітня 1923 р. було ліквідовано останнє бюро юстиції в Херсоні, куди був призначений на посаду окружного прокурора Д. Поздnev (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 1, спр. 718, арк. 2).

22 грудня 1922 р. ВУЦВК ухвалив рішення, що з метою остаточної боротьби з недобитками кримінального бандитизму, грабунками, збройними нападами і контрабандою ці злочини передаються на розгляд надзвичайних сесій губревтрибуналів за постановами комісій у складі заступників голів: губвиконкому, начальника губвідділу ДПУ та губпрокурора. Слідство в цих справах дозволено передавати за постановами комісій органам ДПУ з підпорядкуванням їм у цих випадках органів міліції та карного розшуку, якщо вони проводитимуть допит у цих справах. Крім того, ВУЦВК ухвалило рішення надати губвідділам ДПУ право клопотання в місцевого губерніяльного прокурора про продовження більш як на 2 місяці ізоляції в тюрмах осіб, які були заарештовані в 1922 р., коли цього вимагають особливі обста-

вини справи і від ДПУ не буде надіслано своєчасно повідомлення про дозвіл президії ВУЦВК у продовження цієї ізоляції (Вісти ВУЦВК, № 289 від 22.12.1922 р., с. 3).

Відповідно до прот. № 18-71 засідання бюро Одеського губкому КП(б)У від 12 січня 1923 р. заступника губпрокурора Б. Е. Гаріна призначено прокурором Єлисаветградського повіту (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 1, спр. 576, арк. 18). 2 лютого 1923 р. рішенням засідання Одеського губкому КП(б)У М. С. Северіна затверджено помічником губпрокурора (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 1, спр. 576, арк. 21–22).

Однак далеко не завжди посади помічників прокурора були зайняті, деякі залишалися вакантними протягом досить тривалого часу. Особливо давалася взнаки нестача кваліфікованих працівників. У своїй доповіді одеському губкому прокурор І. Завадський 9 лютого 1923 р. повідомив, що з 12 помічників губпрокурора спочатку було призначено тільки 6 співробітників. Проте на день доповіді прокурорський апарат, за винятком Миколаєва, вже створений повністю. Одеська прокуратура працювала над досягненням наступних цілей: 1) здійснення нагляду за дотриманням законів; 2) найбільш правильної постановки боротьби зі злочинністю. Перший напрям діяльності здійснювало відділення адміністративного нагляду, яке стежило за законністю дій органів влади, господарських закладів, громадських та приватних організацій, а також приватних осіб та його представники брали участь у засіданнях адміністративних місць у справах, які потребували надання висновків про застосування законів. Другий напрям роботи забезпечувало відділення нагляду за слідством та дізнанням, а також організації обвинувачення. І. Завадський у доповіді також повідомив, що слідчий апарат працював увесь час під наглядом прокуратури доволі інтенсивно та в якісному відношенні цілком задовільно. Єдиним недоліком була наявність у слідчому апараті лише одного партійного слідчого. Взаємини з органами дізнання були добре налагоджені, а всі принципи питання вирішувались спільно з представником прокуратури. Налагоджена також тісна співпраця з губрозшуком та губвідділом ДПУ (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 1, спр. 576, арк. 23–24; оп. 3, спр. 143, арк. 18-19; оп. 3, спр. 145, арк. 20–21).

Загалом для Одеської прокуратури в перші роки її заснування були характерні кадрові переміщення. Значну частину співробітників переводили з посади на посаду досить часто, що було пов'язано як з організаційним становленням цього органу, так і з загальною специфікою радянської державної моделі. 22 лютого 1923 р. на засіданні бюро Одеського губкому КП(б)У було розглянуто постанову оргбюро ЦК КП(б)У (прот. №24/77) щодо відкликання губпрокурора Завадського для роботи в нарком'юсті України та призначення замість нього губпрокурором Миронова (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 1, спр. 576, арк. 32; оп. 3, спр. 143, арк. 28–29). Уже на наступному засіданні бюро Одеського губкому КП(б)У (прот. №25/78) від 2 березня 1923 р. було надано згоду про призначення Миронова губпрокурором Одеської губернії (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 1, спр. 576, арк. 37; оп. 3, спр. 145, арк. 34).

Комплектування кадрового апарату Одеської губпрокуратури продовжилось в 1923 р. Особливо проблемним виявився Балтський округ, де спочатку призначили помічником Одеського губпрокурора Ю. Москвіна, але згодом його звільнили через стан здоров'я та призначили Й. Штейнбергського (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 1, спр. 576, арк. 76–77, 93, 110–111; оп. 3, спр. 143, арк. 105–106).

Продовжувалась робота й з комплектації кадрів прокуратури на місцях. Так, на засіданні бюро Одеського губкому КП(б)У від 8 червня 1923 р. (прот. № VI-16) було призначено (затверджено) заступника помічника губпрокурора по Балтському округу Любецького (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 1, спр. 576, арк. 93), а на засіданні 6 липня 1923 р. (прот. № VI-21), здійснюючи доукомплектування Одеської прокуратури, призначено М. Козюліну та Гвоздецького помічниками прокурора по м. Одеса (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 1, спр. 576, арк. 106; оп. 3, спр. 143, арк. 101).

Миронов перебував на посаді керівника Одеської прокуратури нетривалий час. У зв'язку з його відрядженням на вищі повторні курси, виникла ініціатива призначити на цю посаду М. Михайлика (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 1, спр. 576, арк. 131). Однак на пропозицію

М. Скрипника на засіданні Політбюро ЦК КП(б)У (прот. № 62) 19 липня 1923 р. його затвердили прокурором Київської губернії (ЩДАГОУ, ф. 1, оп. 6, спр. 30, арк. 12).

Станом на 15 листопада 1923 р. Одеська губпрокуратура складалась з таких співробітників: 1) Г. К. Шостак; 2) І. П. Корнетов; 3) С. С. Люшков; 4) А. Н. Турін; 5) С. В. Ткаченко; 6) М. С. Северін; 7) Г. П. Максимович; 8) М. Л. Козюліна; 9) П. Л. Снегов; 10) Й. Я. Леонідов; 11) Й. Я. Штейнбергський; 12) П. Г. Колпаков; 13) Ф. М. Любецький; 14) Б. Е. Гарін; 15) О. Ф. Сахно; 16) Б. М. Ідін; 17) А. А. Крживицький; 18) Д. С. Позднєв; 19) В. І. Нольський; 20) Л. А. Коралов; 21) Ю. Л. Москвін (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 1, спр. 718, арк. 3–4).

Після низки пертурбацій із призначенням прокурора Одеської губернії, наприкінці 1923 р. затвердили кандидатуру Володимира Ілліча Чернявського. Уже 9 січня 1924 р. під його головуванням відбулась нарада членів Одеської губпрокуратури. Серед інших питань, які були поставлені на порядок денний, розглянули питання щодо здійснення нагляду за залізничним окремим дорожньо-транспортним відділом ДПУ (ОДТВ ДПУ) (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 1, спр. 1073, арк. 1).

Рішенням бюро Одеського губкому КП(б)У від 18 січня 1924 р. затвердили С. Климовича помічником прокурора (ДАОО, ф. П7, оп. 1, спр. 61, арк. 34).

На початку лютого 1924 р. постановою ВУЦВК було вирішено, що члени губсудів, помічники губпрокурорів, народні судді та слідчі не можуть бути заарештовані ніякими органами влади без дозволу губпрокурора. Голови та заступники голів губсудів, губпрокурори, прокурори при НК та слідчі з важливих справ не можуть бути заарештовані без дозволу прокурора республіки, члени Верховного Суду – без дозволу голови президії ВУЦВКа (Неприкосновенность судей, 1924, с. 5).

На початку лютого 1924 р. відбулась чергова ротація працівників Одеської прокуратури. Так, 1 лютого рішенням бюро Одеського губкому КП(б)У (прот. № VI-74) було дано згоду на відрядження М. Козюліної в розпорядження Київського губкому (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 1, спр. 859, арк. 50; ДАОО, ф. П7, оп. 1, спр. 61, арк. 53). Згідно з рішенням бюро Одеського губкому КП(б)У від 4 лютого (прот. № VI-75) затвердили таке переміщення працівників прокуратури: Б. Ідіна з Миколаєва перевели в Херсон – окружним прокурором; А. Кржевицького перевели до Миколаєва окружним прокурором; Херсонського прокурора Д. Позднєва відрядили в розпорядження губпрокурора; тимчасово виконувача обов'язків Єлисаветградського окружного прокурора Л. Коралова направили до Балти помічником окружного прокурора; С. Климовича направили до Єлисаветграда помічником окружного прокурора (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 1, спр. 859, арк. 60; ф. П7, оп. 1, спр. 61, арк. 63). Однак уже 18 лютого 1924 р. прот. № VI-78 скасували постанову бюро губкому від 4 лютого 1924 р. в частині, що стосувалося ротації Ідіна та Крживицького. У зв'язку з невідповідністю Крживицького до роботи прокурором Миколаєва, на вказаній посаді було залишено Ідіна (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 1, спр. 859, арк. 90; ф. П7, оп. 1, спр. 61, арк. 89).

31 березня 1924 р. на засіданні бюро Одеського губкому КП(б)У прокурор В. Чернявський зробив доповідь про останні чотири місяці роботи прокуратури, у якій підкреслив, що окружні прокуратури вже майже укомплектовані, за винятком Балти та Первомайська. За звітний період проведено 5 нарад працівників прокуратури та суду, а також проведено губернський з'їзд працівників юстиції, у якому брали участь понад 100 осіб.

17 травня 1924 р. генеральним прокурором УСРР М. Скрипником було скасовано постанову Одеського губкому про звільнення М. Северіна з прокурорської роботи (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 1, спр. 871, арк. 57), водночас підтверджено рішення Одеського губкому про звільнення з прокурорської роботи в Миколаєві А. Крживицького (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 1, спр. 871, арк. 58). 21 травня 1924 р. рішенням бюро Одеського губкому КП(б)У (прот. № VII-7) затвердили А. Туріна старшим помічником губпрокурора замість І. Корнетова (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 1, спр. 859, арк. 286).

Станом на 1 жовтня 1924 р. Одеська губернська прокуратура мала такий кадровий склад: губпрокурор – В. І. Чернявський; прокурор губсуду – Г. К. Шостак; старший поміч-

ник губпрокурора (з адміністративного нагляду) – А. Н. Турін; помічники губпрокурора – С. В. Ткаченко, М. С. Северін, Ю. Л. Москвін, Г. П. Максимович, Й. Я. Леонідов, П. Л. Колодій, С. С. Люшков, Л. А. Коралов, А. А. Вербов (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 1, спр. 1073, арк. 52).

Окружні прокуратури мали такий кадровий склад: Одеський округ: окружний прокурор – Й. Я. Штейнбергський (призначений на посаду в жовтні 1923 р. (ДАОО, ф. Р-1190, оп. 1, спр. 1, арк. 31); т. в. о. помічника окрпрокурора – П. Г. Колпаков. Херсонський округ: окружний прокурор – Д. С. Позднєв (призначений 20 квітня 1923 р. (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 3, спр. 143, арк. 58–59); помічники – В. І. Нольський, Ф. М. Любецький. Миколаївський округ: окружний прокурор – Б. М. Ідін; помічники – Я. С. Максін, М. Ф. Пойда. Зинов'ївський округ: окружний прокурор – М. І. Новіков; помічник – С. Д. Климович. Балтський округ: т. в. о. окрпрокурора – М. С. Терпигорєв. Первомайський округ: окрпрокурор – О. Ф. Сахно; т. в. о. помічника – В. Д. Єременко (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 1, спр. 1073, арк. 53).

До кінця року відбулося ще кілька кадрових переміщень. Так, рішенням бюро Одеського губкому КП(б)У від 28 жовтня 1924 р. до Херсона як окружного прокурора відрядили С. Люшкова, а Д. Позднєва з Херсона відкликали в розпорядження губпрокуратури (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 1, спр. 860, арк. 115).

24 грудня 1924 р. на засіданні бюро Одеського губкому КП(б)У (прот. № VII-45) затвердили Я. В. Яковлева Миколаївським окружним прокурором, погодивши попередньо це питання з Миколаївським окркомом, а Александрову затвердили помічником губпрокурора (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 1, спр. 860, арк. 186).

Упродовж 1923–1924 рр. наради працівників Одеської прокуратури проводили щомісяця. Серед обговорюваних питань – як отримані з центру директиви, так і питання визначені на місцях. Особлива увага приділялась діяльності відділення адміністративного нагляду та здійсненню нагляду за роботою органів ДПУ. На наради запрошувались зазвичай: начальник губвідділу ДПУ, начальник губміліції, голова губсуду та прокурори трибуналу 4 корпусу (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 1, спр. 1073, арк. 54). Поступово, хоча й повільними темпами, здійснювалась українізація апарату прокуратури, запроваджували документообіг українською мовою та вели українською мовою бесіди з відвідувачами (ДАОО, ф. ПЗ, оп. 1, спр. 1073, арк. 59). Лише протягом другого півріччя 1924 р. працівниками прокуратури Одеської губернії було проведено 126 зустрічей з громадськістю та розміщено 45 статей у місцевій пресі, працівниками Херсонської прокуратури проведено 146 виступів та надруковано 27 повідомлень (Сливенко, 2016, с. 54). У 1923–1924 рр. при Одеській, Катеринославській та Миколаївській прокуратурах створювались юридичні товариства, членами яких були судді, прокурори, адвокати та інші працівники юридичних установ. На зборах вказаних товариств розглядали різні правові питання, виголошували доповіді, що сприяло розвитку радянської юриспруденції (Сливенко, 2016, с. 55).

Висновки. Після остаточного встановлення радянської влади більшовики постали перед необхідністю зміцнення «диктатури пролетаріату», подальшої розбудови законодавчої системи та забезпечення хоча б декларативного її дотримання. Дієвим механізмом у цьому мала стати мультифункціональна модель прокуратури, яка здійснювала загальний нагляд за додержанням законів. Це, певною мірою, сприяло захисту прав громадян, однак реалії тоталітарного режиму і командно-адміністративної системи та значне послаблення нагляду за судовими структурами суттєво обмежували її можливості, що сприяло повсюдному поправанню прав і свобод людини та розгортанню масових політичних репресій. Створення й перші роки діяльності Одеської губернської прокуратури є типовим прикладом діяльності регіональних прокуратур на початковому етапі їх існування. Нестабільність, відсутність злагодженості в організації нагляду за органами дізнання, слідством та організацією обвинувачення, постійні кадрові переміщення на фоні хронічного дефіциту кваліфікованих працівників, організаційні проблеми, нестача необхідних для роботи законодавчих рішень та складна комунікація з іншими державними органами, особливо ДПУ, – ось неповний перелік проблем, з якими зіткнулася прокуратура в 1922–1924 рр. Найбільше розглянутих кримінальних справ стосувалися хабарництва, майнових злочинів, виготовлення та збуту самогону, контрреволюційної діяльності.

Джерела та література

- В губюротделе. *Вісти-Известия (Одеса)*, № 806 від 13.08.1922 р., С. 4.
- ВЦВК. *Вісти ВУЦВК*, № 289 від 22.12.1922 р., С. 3.
- ДАОО – Державний архів Одеської області.
- Кравчук, В. М.** (2010) Сутність та особливості періодизації функціонування прокуратури України. *Держава і право*. Вип. 48. 95–101.
- Мурза, В. В.** (2003) Прокуратура в державному механізмі УСРР (1922–1933 рр.): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків.
- Организация прокуратуры. *Вісти-Известия (Одеса)*, № 823 від 05.09.1922 р., С. 4.
- Положение о прокурорском надзоре. *Собрание Указаний и Распоряжений Рабочего и Крестьянского Правительства*, № 36, ст. 424, 18.06.1922 р., 810–813.
- Порядок ликвидации отделов юстиции. *Звезда*, № 51 від 19.09.1922 р., С. 2.
- Постанова всеукраїнського центрального виконавчого комітету «Про скасування губернських відділів юстиції (губюрств) та їх повітових уповноважених (повітистів) і про порядок заведення прокуратури». *Вісти ВУЦВК*, № 220 від 1.10.1922 р., С. 8.
- Неприкосновенность судей. *Пролетарская правда*, № 35 від 12.02.1924 р., С. 5.
- Реформа советской юстиции. *Вісти-Известия (Одеса)*, № 794 від 30.07.1922 р., С. 4.
- Сливенко, В. А.** (2016) Особливості створення та діяльності прокуратури на Півдні України у 1920-ті рр. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Історія та археологія»*. Вип. 24. 52–57.
- Сухонос, В. В.** (2008) Прокуратура в системі державних органів України: теоретичний аналіз сучасного стану та перспектив розвитку: Монографія. Суми: ВТД «Університетська книга».
- ЦДАГОУ – Центральний державний архів громадських об'єднань та українців.

References

- V hubiurotdele. *Visty-Yzvestyia (Odesa)*, № 806 vid 13.08.1922 r., S. 4. [In the provincial law department] [in Russian].
- VTsVK. *Visty VUTsVK*, № 289 vid 22.12.1922 r., S. 3. [in Ukrainian].
- DAOO – Derzhavnyi arkhiv Odes'koyi oblasti. [State Archive of Odessa Region].
- Kravchuk, V. M.** (2010) Sutnist ta osoblyvosti periodyzatsii funktsionuvannia prokuratury Ukrainy [The essence and peculiarities of the periodization of the functioning of the prosecutor's office of Ukraine]. *Derzhava i pravo*. Vyp. 48. 95–101 [in Ukrainian].
- Murza, V. V.** (2003) Prokuratura v derzhavnomu mekhanizmi USRR (1922–1933 rr.) [The prosecutor's office in the state mechanism of the Ukrainian SSR (1922–1933)]. *Candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
- Orhanyzatsiia prokuraturi. *Visty-Yzvestyia (Odesa)*, № 823 vid 05.09.1922 r., S. 4. [Organization of the prosecutor's office] [in Russian].
- Polozhenye o prokurorskom nadzore. *Sobranie Uzakoneniy y Rasporiazheniy Rabocheho y Krestianskoho Pravytelstva*, № 36, st. 424, 18.06.1922 p., 810–813. [Regulations on prosecutorial supervision] [in Russian].
- Poriadok lykvydatsyy otделov yustytssy. *Zvezda*, № 51 vid 19.09.1922 r., S. 2. [Procedure for liquidation of justice departments] [in Russian].
- Postanova vseukrainskoho tsentralnoho vykonavchoho komitetu “Pro skasuvannia hubernalnykh viddiliv yustytssy (hubiustiv) ta yikh povitovykh upovnovazhenykh (povitiustiv) i pro poriadok zavedennia prokuratury”. *Visty VUTsVK*, № 220 vid 1.10.1922 r., S. 8. [Resolution of the All-Ukrainian Central Executive Committee ‘On the abolition of provincial departments of justice (gubyst) and their district representatives (povityust) and on the procedure for establishing the prosecutor's office.’] [in Ukrainian].
- Neprykosnovennost sudei. *Proletarskaia pravda*, № 35 vid 12.02.1924 r., S. 5. [Immunity of judges] [in Russian].
- Reforma sovetskoï yustytssy. *Visty-Yzvestyia (Odesa)*, № 794 vid 30.07.1922 r., S. 4. [Reform of the Soviet justice system] [in Russian].
- Slyvenko, V. A.** (2016) Osoblyvosti stvorennia ta diialnosti prokuratury na Pivdni Ukrainy u 1920-ti rr. [Peculiarities of the creation and activity of the prosecutor's office in the South of Ukraine in the 1920 s.]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Seriia “Istoriia ta arkheolohiia”*. Vyp. 24. 52–57. [in Ukrainian].

Sukhonos, V. V. (2008) Prokuratura v systemi derzhavnykh orhaniv Ukrainy: teoretychnyi analiz suchasnoho stanu ta perspektyv rozvytku: Monohrafiia [The prosecutor's office in the system of state bodies of Ukraine: theoretical analysis of the current state and prospects for development]. Sumy: VTD "Universytetska knyha" [in Ukrainian].

TsDAHOU – Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh obiednan ta ukrainiky. [Central State Archive of Public Associations and Ukrainian Studies].

Дата надходження статті: 14.07.2025

Дата прийняття статті: 19.08.2025

Опубліковано: 14.10.2025